

Микола ЕТЕРОВИЧ

ХРИСТИЯНСЬКА СІМ'Я – ВІДПОВІДЬ НА СУЧАСНУ КРИЗУ*

“А вони відказали: Віруй в Господа Ісуса, – і будеш спасений ти сам та твій дім” (Дії. 16: 31).

Цими словами апостол Павло, ув'язнений разом зі своїм товаришем Силою, звернувся до тюремника в'язниці. Той подумав, що Павло й Сила скористалися землетрусом, щоб утекти. Справді, землетрус був такий сильний, що двері в'язниці відкрилися, і навіть кайдани на ув'язнених розпалися. Боячися покарання за те, що погано вартував в'язницю, тюремник хотів убити себе. У цю мить Павло скрикнув: “Не чини собі жодного зла, бо всі ми ось тут!” (Дії. 16: 28). Слово апостола Павла зробило тюремника іншою людиною. Світло божественної благодаті осяяло його душу. Він більше не думав про свою звичайну працю, яку виконував стільки років, заробляючи нею на хліб насущний. У нього, осяяного прозрінням, що прийшло з неба, виникло основоположне запитання про спасіння: “Добродії! що треба робити мені, щоб спастися?” (Дії. 16: 30). Відповідь “Віруй в Господа Ісуса, і будеш спасений ти сам та твій дім” знайшла благодатний ґрунт у його серці. Вночі, не думаючи про руїни, що залишилися від в'язниці, тюремник разом з усією своєю сім'єю отримав вчення віри і “охрестився сам та його всі домашні” (Дії. 16: 33). Віра в Бога сповнила великої радості всіх членів сім'ї тюремника. Цю радість виявлено у два способи, які мають дуже символічне значення. Новоохрещені приготували святкову вечерю і запросили всіх присутніх до столу. Але перед тим тюремник омив рани апостолам Павлові й Силі.

Мені здається, що розповідь Діянь Апостолів, події яких відбуваються в часи зародження та поширення первісної Церкви, дуже співзвучна темі, яку ви обрали для цієї другої частини так званої “Summer School”. Сердечно дякую панові професору Костянтину Сігову, організаторові цієї зустрічі, за люб'язне запрошення.

* Промова Його Преосвященства Апостольського Нунція в Україні архієпископа Миколи Етеровича у Національному ун-ті “Києво-Могилянська Академія”, 3 жовтня 2001 р.

Незважаючи на велике навантаження, я погодився прийти до вас, з огляду, зокрема, на життєву важливість обговорюваної вами теми, як для Церкви, так і для суспільства.

Роздуми про сім'ю в посткомуністичних країнах, здається, не дають зайвих приводів для оптимізму. Також і для Церкви важливо знати реальний стан речей, проблеми, з якими зустрічається конкретна родина, щоб пропонувати адекватні засоби допомоги, знаходячи натхнення у своїй багатій Традиції.

Інститут сім'ї, як його бажає Господь і як він, упродовж стількох століть, розумівся та існував, насамперед, у цивілізаціях християнської традиції, в останні десятиліття переживає глибоку кризу. Статистичні дані багатомовні, передусім щодо розлучень, абортів, насильства в лоні сім'ї, залишених дітей тощо. Далі, останнім часом у деяких країнах стали майже узаконеними “подружжя” юридично не оформлені, і навіть стабільні союзи осіб однієї статі. Деякі країни зайшли так далеко у правовій сфері, що майже юридично ототожнили подібні союзи і традиційні сім'ї. Іноді навіть здається, що треба як слід нагадати, у чому полягає нормальна, або традиційна, сім'я. Вона складається із чоловіка й жінки, які поєдналися на все життя, з чітким бажанням підтримувати одне одного у взаємній любові та, прийнявши батьківство й материнство як Божий Дар, народжувати й виховувати дітей, роблячи безцінний внесок у життя Церкви й суспільства. Безумовно, християнська родина намагається чинити опір вищезгаданим негативним тенденціям. Дякувати Богові, такі християнські сім'ї і нині існують у всіх країнах, навіть і в найбільш секуляризованих. Вони звертаються до людей, що живуть у вищезгаданих псевдосімейних союзах, і до людей, які переживають моменти сімейної кризи. Існування християнських сімей стає неначе окликом, схожим на глас апостола Павла: “Не чини собі жодного лиха!”. Справді, заперечення традиційної сім'ї має для людей і для суспільства в цілому дуже негативні наслідки, що призводять, кінець кінцем, до розпаду і смерті. Відсутність традиційних сімей унеможливорює створення нормальних умов для розвитку людської особистості, атмосфери любові між батьком і матір'ю, що збагачується у спільній самовіддачі дітям, які, у свою чергу, віддають батькам навзаєм свою синівську любов. Крім того, там, де не існує нормальної сім'ї, немає гарантії біологічного відновлення суспільства та його нинішньої і майбутньої стабільності.

Також і в посткомуністичних країнах сім'я зазнає кризи. У цих країнах ще не дійшли, принаймні в більшості з них, до прийняття

законів про альтернативну сім'ю: юридично неоформлені чи одностатеві шлюби. Але становище сім'ї в країнах, які звільнилися від комуністичних режимів, тривожне, і статистичні дані там, де вони існують і є вірогідними, доводять це.

Під час нещодавнього папського візиту в Київ, Його Святість Іван Павло II, звертаючись до Єпископів, торкнувся і цього питання. Ось його слова: "Останніми роками, які характеризуються швидкими і глибокими суспільними перемінами також і в Україні, сім'я переживає велику кризу, як про це засвідчують численні розлучення та поширена практика абортів. Нехай, отже, родина стане одним із ваших пастирських пріоритетів. Зокрема, подбайте про те, щоб виховати християнські родини з глибоким досвідом Бога і в повному усвідомленні задуму Творця щодо подружжя, щоб, оновлюючи духовну основу свого співжиття, вони змогли внести вклад у покращання якості всього громадянського суспільства" (промова Святішого Отця до Українського Католицького Єпископату 24.06.2001). Святіший Отець, який добре знає ситуацію в Україні та в інших посткомуністичних країнах (він сам за часів марксистського режиму жив у Польщі), наполягав, крім того, на важливості душпастирської праці з молоддю. Молодь – це майбутнє Церкви й суспільства. Їй повинна бути запропонована християнська модель сім'ї, щоб молоді люди змогли пізнати й оцінити її. Молодь потребує, аби її супроводжували з любов'ю та підтримували з розумінням у пошуках важливих життєвих рішень, одним з яких саме і є сім'я. Потрібно допомогти молодим відкинути концепції, які суперечать цьому ідеалові. У цьому зв'язку, Святіший Отець застерігає, стверджуючи: "Зразки гедоністичного та матеріалістичного життя, що їх представляють численні засоби масової інформації, криза цінностей, що вражає родини, ілюзія легкого життя, уникання самопожертви, проблема безробіття та невпевненості у завтрашньому дні, часто породжують серед молоді велику дезорієнтацію, роблячи їх податливими до примарних та не вартих пропозицій життя, або спонукуючи до форм утечі, що викликають занепокоєння" (там само).

Католицька Церква не задовольняється самою лише констатацією кризи, яку переживає інститут сім'ї. Не досить кричати "не чини собі жодного лиха!". Вірна вченню Ісуса Христа, Церква наслідує приклад Павла й Сили. Вони звіщували слово Господа тюремникам і всім членам його дому (див. Дії. 16: 32). І Католицька Церква продовжує звіщувати сьогодні Слово Господа. Вона на повний голос проголошує,

як у сприятливий, так і в несприятливий час, план Божий щодо людини й сім'ї. Вона знов і знов пропонує модель християнської сім'ї. Вона бажає, щоб якнайбільше людей відкрили для себе велику гідність цього таїнства і вирішили "вінчатися в Церкві", тобто пережити реальність святої таїни подружжя. Таїна подружжя дарує чоловікові та жінці благодать, необхідну для того, щоб "жити разом, доки природна смерть їх не розлучить". Ця благодать дає силу прощати провини, малі й великі, як, наприклад, можливу невірність, і продовжувати знову, з допомогою Господа, спільне життя перед домашнім вогнищем, у взаємній повазі, підтримці й любові.

Церква з великою повагою ставиться до шлюбу, тому що шлюб між похрещеними має гідність святої таїни. Тобто, шлюб між чоловіком та жінкою є знаком союзу Христа й Церкви (див. Еф. 5: 25–32). Таїна шлюбу дає подружжю благодать "любити одне одного любов'ю, якою Христос любив свою Церкву; благодать цієї таїни вдосконалює, таким чином, людську любов чоловіка та жінки, зміцнює їхню нерозривну єдність і освячує шлях вічного життя" (*Катехізис Католицької Церкви*, 1661).

Католицька Церква стверджує гідність і важливість християнського подружжя. Вона захищає його основні властивості: його єдність, його нерозривність і готовність на творення життя. Нерідко цей захист стає конфронтацією, також і на міжнародному рівні, між Святим Престолом, що є центральним органом Католицької Церкви, та різними секуляризованими країнами, чиї представники пропонують цінності, які суперечать традиційній сім'ї. У цій сутичці ідей та проектів Святий Престол нерідко знаходить підтримку з боку мусульманських країн, бо ісламська концепція сім'ї багато в чому відповідає християнській концепції. Ось чому сім'я стає темою важливого діалогу між послідовниками різних релігій.

Католицька Церква свідомо того, що в умовах нинішньої кризи поле її діяльності, також і тієї, що спрямована на зміцнення християнської сім'ї, надзвичайно велике і вимагає зусиль, які часто перевершують її сили. І, через це також, вона відкрита до співпраці з іншими християнськими церквами, насамперед з вельмишанованими Православними Церквами, що зберегли, як і Католицька Церква, таїнственну дійсність подружжя. З огляду на ці аргументи найвищої важливості, співпраця та взаємна підтримка не лише можливі, але й нагальні та необхідні. Така співпраця дуже важлива в Україні, де упродовж століть живуть пліч-о-пліч православні та католики. Криза сім'ї – це виклик усім християнським церквам.

Концепція християнського подружжя дуже широка й добре опрацьована. Щодо Католицької Церкви, вона присвятила багато роздумів цьому питанню на Другому Ватиканському Соборі. Численні документи Собору (*Lumen Gentium, Gravissimum Educationis, Apostolica Actuositatem, Gaudium et Spes* тощо) вичерпно представляють погляд на таїну подружжя. Крім того, Євangelічний Отець написав апостольське повчання “*Familiaris consortio*” (“Сім’я”), яке було результатом Синоду Єпископів 1980 року. Воно присвячене сім’ї в сучасному світі. Із 1992 року існує *Katechismus Католицької Церкви*, який подає, зокрема, синтез концепції подружжя.

Тому у цій залі немає потреби зупинятися на всіх аспектах багатозмістовної християнської концепції подружжя. Я хотів би, все ж, підкреслити два моменти подружнього життя, важливих для суспільства і для Церкви.

1) Сім’я є “першою і життєво важливою клітиною суспільства” (АА 11). Тому вона передує державі. Цивільна влада повинна поважати інститут сім’ї, охороняти й захищати його. Це стосується, насамперед, виховання. Батьки мають право виховувати своїх дітей у повазі до етичних та моральних чеснот, які вони визнають. Тому в багатьох країнах із розвинутою демократією існують приватні школи, серед них – керовані Церквою. Офіційні державні органи визнають підготовку, отриману в них, згідно з відповідними угодами між компетентними представниками Церкви і держави. Принаймні, держава не має права нав’язувати молодим цінності, що суперечать тим, які вони отримують у своїх сім’ях. Це стосується й так званих секулярних держав, у плюралістичному й багатоконфесійному суспільстві. Щонайменше, державні установи повинні залишатися нейтральними у цій складній та делікатній справі виховання й формування етичних та моральних засад своїх нових членів, поважаючи ціннісні орієнтації, надані в сім’ях.

2) Слово “сім’я” зустрічається у Святому Письмі 221 раз. Це вказує на те, що існування сім’ї є частиною нормального людського досвіду, як у Старому, так і в Новому Заповітах. Серед відомих сімей, які відіграли особливу роль в історії спасіння, таких, як родина Авраама, Ноя, Мойсея, Давида, абсолютно виняткове місце належить **сім’ї з Назарета**: Ісуса з Його матір’ю Марією та опікуном Святим Йосифом (див. Лк. 2: 51). Своєю присутністю у людській сім’ї і своєю спасенною діяльністю Ісус Христос освятив цей інститут, підвищивши його до гідності таїнства. Не дивно тому, що християнська сім’я почала називатися “домашньою церквою”

(див. LG 11). Ця назва вказує на значення сім'ї для Католицької Церкви. У цій “домашній церкві” народжуються нові громадяни суспільства, плід любові своїх батьків. Увійшовши, через хрещення, до складу Церкви, вони проходять у сім'ї шлях зростання у вірі, який веде до людського і християнського визрівання, готуючись стати одного дня, у свою чергу, батьками, засновниками іншої християнської сім'ї.

Християнська сім'я не повинна замикатися в самій собі. Вона покликана бути відкритою до ближнього. Повинна наслідувати приклад тюремника, що став християнином і, готуючи бенкет, має запрошувати до нього інших. Сім'я є громадським інститутом. Шлюб, зазвичай, береться публічно, у присутності свідків. Тому сім'я має відігравати велику роль у суспільстві. Мати здорові стабільні сім'ї – означає мати здорове й міцне суспільство.

Навернений тюремник омив рани апостолів. Також і члени християнської сім'ї покликані робити свій внесок у лікування негараздів суспільства, допомагаючи, насамперед, тим його членам, які потерпають найбільше: бідним, хворим, людям, що опинились на узбіччі суспільства. У такий спосіб християнська сім'я виконує важливу роль, допомагаючи державі, якій часто не вдається прийти на поміч у всіх випадках, коли того потребують її громадяни.

Церква повторює і сьогодні кожній людській сім'ї: *Віруй в Господа Ісуса і будеш спасений!* Лише віра, а отже, етичні й моральні цінності, можуть у нинішній момент випробування підтримати сім'ю та надати їй нової життєздатності на благо Церкви і громадянського суспільства. Дякую.